

*És tántorog, merül kémény, torony —
inog, dülöng, míg puhán elmerül
Az uccákon az élet tétlenül
ólálkodik. S hullog a por, korom.*

*S a köd torkából tunyaság morog
és odvasan sárgál a vén idő, —
szűkül a tér, ám barna foltokon
szűrődnek át táguló táborok.*

*

*Kemény a szív s a bordákon konog
s az erek útján fájdalom csörög.
Szelíd növények, szelíd állatok, —
konok a köd s az ember is konok:
vérzik s világot öl körületek, —
könyörgők, jaj, jaj! könyörüljetelek.*

LÉNÁRT HIVATALBA LÉP

Irta: SZENTIMREI JENŐ

Önálló részlet szerző készülő Martinuzzi regényéből.

Megették a száraz ebédet s végighasaltak a komp rozoga kikötő-hidján. Valami árnyékot vetett a révész kunyhó a hidlás egyik sarkára, oda huzódtak egymás mellé ketten.

Nézték a Marost. Nézték, ahogy az Ompoi szájánál bekanyarodik a látómezőbe s elnézték, míg az alvinci partok fűzfái egészen el nem tarták szem elől. Nem is a Marost nézték, inkább csak a vizet. Ahogy elfolyik lassu, lusta méltósággal. Ahogy megugrik a part közelében egy-egy kiálló kavics. Ahogy közepén túl sebesebb iramot vesz a sodra s benyomja lomhább, nagyobb tömegét a szemközti omlásos part alá.

Aratás után volt, ember nem járt a határban. Szélesen lélegzett a letarolt mező s fölötte forrón reszketett a levegő pora. Így tudta Ádám, hogy az a levegő pora. Végig az innenső parton lankadt koronájú öreg füzek, a tuisón nedves, békanyálas rét, a kiöntésekben nagyranőtt sással. Azontul a mező, egészen a várhegy aljáig. S a dombon a komor vár.

Nem beszéltek ezekről, csak befutották szemmel s megint visszatértek a vízre. Annyit tud mondani a víz, csak érteni kell a szavát. Az ember mentől tovább nézi, hallgatja, annál inkább azt hiszi, hogy érti. Hogy jön és jön. Egyre jön, megállás nélkül és azonmód tova is megy. Mind-egyre jön és szakadatlanul megy. Honnan, hová? Mikortól s meddig még? Éjszaka is jön, nappal is. Ha alszol, ha ébren vagy, neki mindegy. Nincs megpihenése, nincs álma. Örök éberem halad tova megszabott medrben, de sohasem fér meg benne pontosan úgy, ahogy kirendelték. Most itt harap bele a partba, aztán amott hord fel jókora darabot. Szigeteket formál s már fű is kezd zöidülni rajtuk. Akkor rájuk veti magát egy tavaszon és elsőpri őket mindenestől, nyomtalanul.

— Ha egyszer beszélni kezdene, ha megszólalna! — töprengett.

Ádám, de nem mondta ki hangosan. — Mennyi mindent látott a két partja közül csak azóta, hogy én őrzöm itt a kompot! S hogy megy, milyen egykedvűen, mindig csak a maga útján. Mintha semmiről se tudna, mintha semmi nem tartoznék rá e földi világból.

— Te Lénárt — fordult hirtelen szomszédja felé, — te még sohasem csodálkoztál e világ dolgain? A vizeken, ahogy jönnek és az utakon, ahogy mennek. A hegyeken, amik állanak és néznek, ki tudja miótától fogva. Én sokmindent hallottam rójuk a régiektől.

Lénárt ránézett. Kérdés ült a szemében. Ádám mondani kezdte, mintha csak magának mondaná:

— Látod ezt az utat? A hadak utja ez. Szenvedéseink és megpróbáltatásainak utja. Római császárok katonái építették, úgy mondják. A Dunától jöttek, Vaskapu szorosán átal s itt vágta a Maroson át észak felé.

— Tudod miért jöttek? A kincseinkért. Az aranyért. A sóért. A vasért. Az erdők szálfáiért, mikből hajóknak való árbócot faragnak. Mert az arany itt van, csak ki kellett nyújtani a kezüket érte. Csak belemarkolni az Ompoiy vagy az Aranyos fővényébe. Csak bele kell rugni a hegyoldalba s kifordul magától. Csak egy hajszállal kell mélyebben eresztetni a kapát s aranyat kapálhatsz, akkorát, mint az öklöm. Ezért építették éppen itt ezt a kemény köves utat, hogy ezen tolakodjanak a népek, egyik a más nyomában és mind az aranyért. Itt jött fel a dák király is, mondják. És itt jött a nagybulgár fejedelem. És Csaba királyfi itt hozta vissza maradék népét, hogy meghuzódjék velük odafel a hegyek közt, míg jobb idők jönnek a hunnus szkitákra. Ezen jött fel a török, már a mi apáink értére, Alkenyérre és Tövis alá. És itt hajtották fel maguk előtt Traianus katonái az illiriai zsidókat, kik tudtak a bányásztsághoz. Ujvárra s a dési aknákra. Ótorda sószikláihoz és a torockói vasra. S fel Zalatnára s még azon is feljebb a Detonátához, aranyért.

Lénárt tág szemekkel hallgatta ezeket. Ugy estek bele a szavak, mint nehéz kövek mélységesmély kutba. Beleestek, hogy soha napvilágra ne jöjjenek onnét. Mert Lénárt néma. A szemével lát, a fülével hall, az orrával szagol, de a nyelvével nem izlel, mert nyelve nincs neki. Az öt ujjával tapint. De mindaz, ami a külső világból ilyenformán eszméletéhez ér, ott is marad benne, mint kutban a kő. Nem tud értelmes szóban felszínre jönni ismét. Legfeljebb a szája mosolyában, a szeme felcsillanásában vagy a keze ökölbeszorulásában. Torkából csak olyan hangok törnek elő, miknek semmi formája.

— Áá! — gagyogja, ha különös örömet akar kifejezni s ha meg akar szólítani valakit, ha magához akarja hívni, csak felüvölt: — Háá! Hááá!

Most csodálkozott. Ezeket a dolgokat ő soha senkitől nem hallotta. Még a vinci klastrom perjelétől se, pedig az tudós ember. Elégtétel félét érzett, hogy az ő bátyja, magaszőrű paraszti ember letére, még tanult papoknál is okosabb.

— Ááá — mosolygott rá elismerően és kimutatta mind a harminckét erős fogát.

Vén Ádám, a váradjai révész, ránézett. Nem értette, hogy mit akar kifejezni, de látta, hogy valaminek örül. Bizonyára öröme van a mesében. Mesélt hát neki tovább:

— De az ut nem ér semmit viz nélkül. A viz is keveset ut nélkül. Azért halad egymás mellett a kettő. Az ut felfelé megy. Mind csak felfelé. Lehet, hogy fel egészen Marosfőig. Lehet. Én ott nem jártam. Csak hallom székely tutajosoktól, hogy Marosfőnek hívják azt a helyet, ahonnan ez a viz elindult. Azt is mondják, hogy odafel akkora csak, hogy négyesztendős fiugyermek vastagabb sugarakat ereszt, ha felgyül benne. De aztán lejjebb, lejjebb száll, lejteken lefelé ereszkedik s megdagasztják oldalról beléfolyó patakok. Itt Fehérvár felett az Ompoly, annál is feljebb, Szentimrénél a Küküllő s még azon is túl az Aranyos. De itt már nincs a fővenyben arany, látod-e?

Belemarkolt a komphidlásról a sekélybe, csurgatni kezdte a vizet öt bogos ujjá között. Sárga, iszapos homok maradt a tenyerén, fehéren csillogó szemcsékkal.

— Hi... hi — vigyorgott rá Lénárt, ami talán azt akarta jelenteni, hogy nincs, nincs bizony.

— Mégis arany jó alá ezen a vizen! Csak amennyi szálfá ereszkedik az elszabadult tutajokból, zajláskor, abból mi ketten palánkvárat építhetnénk magunknak. Hát még ami összekötve jó, zajlás után, székellyel, vlachussal s még rusznyákkal is a hátán. Odafel jár aztán a sókamara négy naszádocskája, hogy sót hozzanak alá. Itt kötnek ki a portusi révben, itt mérik le a kamara tisztjei, itt veszik vámját püspöknek, káptalanak, városnak belőle, aztán eleresztik Isten hirivel. Kit Déva váráig, kit Arad váráig. Még a Tiszába is bemerészkednek, hogy Szeged alatt rakják le a terét.

Lénárt ezeket tudja. Ezeket látta, tapasztalta saját szemével az ő falujából is, mely arra alább van csak, jó órajárásra innen és Vincnek hívják. Fehérvárt is meg-megfordult, halat vitt a káptalanba. Olyankor előgyelgett a várban, aztán alájött a vizre és nézte, mint sűrögnek Portusnál a népek a kikötő naszádok körül. De azért hagyta bátyját, hadd beszéljen. Ilyen tudós öreget elhallgatna estig az ember.

—Ez a viz, ez a mi szívünk vérének folyása. Ezen folyik el a mi hegyeink gazdagsága. Ezen a fánk, a sónk, a buzánk, a borunk. Te öcsém, hogy milyen borokat hoznak alá a szászok a Küküllőn, arról neked nincs képzeted. Egyszer megtisztelt az egyik kalmár, hogy kóstoljam meg az ő borát. Félmeszelyt, ha megittunk ketten. De az olyan bor volt, tudod te öcsém, az olyan volt...

Az öregnek meg kellett állani a beszédben, mert a szájában összefutott a nyál. Köpni kellett egyet, de Lénártnak is, olyan jó borvizet érzett a felső szájpadról. Aztán kézzel-lábbal integetett, arra lefelé, a borbereki hegyek felé. Majd szájához emelte kezét, mintha boros edényt szorongatna s úgy csinált hozzá: cccc....

— Tudom, fiam, tudom, hogy a borbereki bor se kutya. Még a sárdit sem adnám egy katlan petáért. De nyavalya álljon a szászába, ő tud banni a magáéval. A miénk elpenészedik, hordóízű lesz. Olyan büdös bort isztok ti, vinciék az áldott borbereki hegy tövében, hogy marha elé mosiéknak se adnám. A barátok tudnak egyedül a borhoz s a káptalanban a pincemester. Éj, jól élnek azok s értik a módját, hogy kell jól élni. Nemcsak kutyálkodni, mint a szegény pór.

Lénártnak ez sem ujság. Évekig kuktáskodott a vinci barátok konyháján. Azok ételének még a maradékja is gyönyörűsége az inynek.

— Hééj! Hééj, révész!

A tulsó partról érkezett a megszokott kiáltás. A fehérvári oldalról.

— Megyeek! — bömbölt vissza Ádám. — Csak eloldom a kompot. Allj bele te is — biztatta öccsét — tanuld ki jól, ha már ez lesz a mesterséged.

— Nyár volt, hát alacsony volt a víz. Jó darabon a komp farka még surolta a köves homokot. Bele kellett feküdni mindkettőjüknek, Lénárt csákyával segített hátulról, Ádám a lánca kapaszzkodott, így csak ellendülhettek a parttól. Aztán Ádám a víz sodrának állította a komp orrát s magától futott a láncon a csiga, ölbetett kézzel lehetett nézni. Szempillantás alatt át voltak s mivel a sodrás a fehérvári partnak vágódott, nem volt szükség nagyobb erőfeszítésre a kikötéshez.

Két barátforma várt rájuk. Egy öregebbecske s tán nagyobb rangu is, mert vastag aranylánc csüngött a mellén, jókora keresztel. A másik tejfelesszáju, homlokbafüszült fekete hajjal, mélyenülő kutató szemekkel. Fekete barátok, domokosrendiek.

Lénárt alázattal kezét csókolt nekik, Ádám a foga közt elmormogott egy dicsértesséket. Tette magát, hogy a két keze nem szabad, nem hagyhatja ott a láncot, nehogy megszaladjon a komp.

Amazok nem sokat törődtek velük, annyira el voltak merülve a beszélgetésbe. Majdhogy a vízbe lépjenek, mikor Ádám lábuk elé állította szerszámát.

— Nagy baj lesz ebből, fiam az anyaszentegyházra — mondta az öregebb — a maga mondókáját. — Pásztor nélkül szétszalad a nyáj. Statileo ur ökegyelmessége hiába püspök, ha sohsincs itthon. Adorján ur hiába helytartója néki, ha kolozsvári plébániája minden idejét lefoglalja. Tudós ember azonfelül, mind az egyházatyákat s a régi római auctorokat bujja. Ilyen ember nem való mostani időkben az egyház kormányrudjához.

— Hát Kálmáncsai kanonok ur? Az csak mozgékony ember a sánta lábával s nagy szónok.

Az öreg pap keresztet vetett és elborult arccal suttozta:

— Apage satanas! Táncsak nem tartozol te is a Kálmáncsai emberei közé? Eretnek az fiam, kinek Luther a papája. De bezzeg a kanonoki stallum jövedelmét nem szívesen cseréli fel falusi eretnek-predikátorok fekete kenyérével.

— Mehetünk instállom? — emelte meg süvegét Ádám.

— Hát én azt hittem, régen el is indultunk — eszmélkedett az öregebb. — Mitőlünk bizvást, Isten hírével.

Csörögni kezdett a csiga a láncon, Lénárt is rándított egyet, Ádám is egyet, aztán ketten egyesült erővel egy harmadikat. Benne voltak megint a sodrásban. S ahogy gürüzdöl a lánc, azt kérdi a fiatal:

— Hol jár Statileo ur ilyenkor? Miért nem ül itthon?

— A dalmata? Valahol a francia királynál vagy Lengyelben. Én nem értem János királyt sem. Hogy körülvette magát dalmátokkal s holmi szerbekkel! Mintha minden érdemes magyar ur elpusztult volna Mchácsnál. Brodarics, a váci püspök, szerémségi krovót. Utyeszenich, a kincstartó barát s váradi püspök dalmata. Statileo dalmata. Petrovich Péter szerb, az Isten akárhová tegye őket. Csak Verbóczy uram, az itélőmester

magyar, az sem valami nagy familia. No és Nádasdy Tamás. De aztán nincs is belső embere több.

— Szászok ellen püspök se tudna már segíteni. Őket elbolondította tökéletesen az ő Honterusuk.

— El hát. S én most menjek közibük, visszacsinálni, amit még lehet, jó az Isten, ha ki nem seprűznek Szebenből. Hát a te urad, Balassa Imre ur, milyen egészségnek örvend?

— Mindig fájtatja valamijét, de ember legyen, ki az ő nyavalyáin eligazodik. Naphosszat nyög sokszor, hogy oda van, hogy meghal s hát hirrel jön valaki: ezt a várat lehetne megütni, azt a vásárt kell megugrasztani s Balassa uramnak kutya baja. Iszik, mint gödény s eszik, mint hét farkas. Aztán csodálkozik, ha kornyadoz. Az erdélyi viz, azt okolja minden nyavalyáért. Itt az urak mind az erdélyi vitzúl hálnak meg időnap előtt, de ha kevesebb bort vedelnének, kétannyt élhetnének, azt mondom:

— Nem árthat meg a jó bor — révedezett el a vén barát szeme. —
— A jó bor orvosság. Engem sokszor megkurált.

— De főtisztelendőséged nem hidegvelejű s nem kákabélű, mint az én vicevajdám. Annak, ha ránézel, nincs két pénzt érő esze, azt hihetnéd. De bezzeg gonoszságra, fajtalankodásra, harácsra mindig van neki anyyi, amennyi éppen kell.

— Most milyen dologban járat téged?

— Nem mondhatom meg, atyám, ne is kérdezd. Ha megtudja, hogy én kottyantottam el a dolgot, karóba vonat. Maylád vajda szavával megyek a dévai várnagyhoz. Szépen kériek, érj be tőlem ennyivel.

— Ki most a várnagy Déva várában?

A komp horzsolni kezdte a váradjai partot. A lánc is nyikorgott s a kérdés a hangzavarban nem jutott el a fiatal tisztelendő füléhez. Így hát nem válaszolt rá. Inkább az utat tudakolta Ádámtól. Ő még fiatalember, nem járt a Maroson erről soha.

— Ha itt egyenest megy a páter a nagyuton, Szászsebesig meg se kell álljon. Ott jobbkézre fordul s beállhat a dévai utba. A főtisztelendő páter pedig balra tartson ott, ha Szebenbe akar jutni, — fordult az idősebbhez.

— Honnan tudod, hogy Szebennek tartok? — förmedt rá az öreg.

— Az ember, ha öreg is, nem visel taplót a fülében, kegyes engedelmekkel uram. Te magad mondád imént, hogy Szebenbe mégy a szászokhoz.

— Okos ember vagy, látom s világra való. Mióta szolgálád ezt a révet?

— Lehet annak — gondolkozott el Ádám — több esztendeje harmincnál. Még lengyel Ulászló volt akkor a király.

— Most mondd meg, hogy ki a király, akkor én is világravalónak mondanak! — hunyorított rá a fiatalabb pap.

— Ti mondátok az imént, hogy János? Hát nem ő? Kinek hívják akkor.

— Jánosnak hát! — nevetett a vénebbik. — Első János királynak. Igazán tudod, öreg.

— Hát Ferdinánd? A bécsi Ferdinánd? — kötődött a fiatalabb.

— Annak én hírét se hallottam mostanig. Csak azt tudom, hogy nálunk ideleenn Erdelben, Maylád ur a király képe. A vajda őkegyelmessé-

ge. Ötet minap vittem átal uri népévei, onnan tudom. Egyszer János királyt is vittem.

— Márpedig — makacskodott a fiatal pap — vagy János is király. Ferdinánd is, vagy egyik se.

— Az Isten ne adjon nekünk olyant — bölcsködött Ádám, — hogy két királyunk legyen egyszerre. Lámkeréken volt egy komám, csak itt mindjárt a sebesi utban, akinek kétfejű bornyut ellett a tehene. Beledöglött a bornyu is, a tehén is.

— Nekünk is jobb lesz, ha csak egy fejünk lesz s magyar vérből való király. Te se tudod másként, ezentul se, öreg. Egy királya van Szent István koronájának, Szapolyai János ur öfelsége.

Lénárt ott állt, mellettünk s csak hallgatott mostanáig. Most felüvöltött, mintha beleszurtak volna. S a szeméből leirhatatlan rémület tükrözött. Ezt mindnyájuknak hallani, látni kellett.

— Mi volt ez? — kérdezett Ádámra dermedten az öreg pap.

— Ki tudja? — vont vállat a révész. — Mutuj ez az ember, uram. Hallani hail, látni is lát jól, de nincs neki szava.

— S ki ez a mutuj?

— Apám testvéréről való öcsém, édes atyámfia. Csak mutuj szegény. Most tanitom a komp kezelésére. Alább a vizen meghalt a vinci kompos. A káptalani tiszt jóemberem s megkértem, tenné ezt a szerencsétlen öcsémet helyébe. Holnaptól már el is foglalja hivatalát.

Dél régen elmúlt. Az öreg pap az égre nézett, a nap járására. Számigálni kezdte, mennyi időbe telik az ut Sebesig.

— Ha jól kilépsz, alkonytájra benn lehetsz, uram — mondta Ádám. Révpénz nem jár paptól — háritotta el magától a feléje nyuló kezét. — Püspöki révnél pap nem fizet vámot.

A fiatal pap nyugtalankodni kezdett, hogy hosszú neki az ut Sebesig. Ádám megmagyarázta, hogy van rövidebb is Déva felé, ha mindjárt letér jobbkézre, fertályórányira a Marostól. Az a vinci ut. Vincen meg is szállhat éjjelre a domonkos klastromban s holnap bemehet gyalogszerrel Dévára. De azért jobban teszi, ha elkéri a perjel kocsiját.

Lénárt jelekkel kezdett magyarázni, amiből megint csak Ádám értett.

— Azt akarja mondani — fordult az ifju paphoz, — hogy ő elvezetné Vincipig tiszteidősedet. Ottvaló lakos, tudja pontosan az utat. Ismerős a klastromban is, konyhás barát volt a régi perjel alatt, akit tavaly temettek.

— Elvezetnél-e? — kérdezte örömmel a fiatal pap Lénárttól.

— Áááá — ragyogott vissza szolgálatkészen Lénárt arca, szeme, egész valósága.

— Akkor induljunk, Isten nevében — fogta marokra somfabotját a vén pap. — Ha nincs révpénz, igyál félmeszely bort az egészségemre — lökött egy ócska dinárt Ádámnak.

— Dicsértessék a Jézuskrisztus — csókolt kezét Ádám, most már teljes alázattal. — Osztán Lénárt, jó híredet halljam! — kiáltott az öccse után.

Mindhármuk alakját kicsi porfelhő takarta mind jobban és jobban. A barátok facipőinek csattogása egészen elhalt, beleveszett a nyárdélutáni lusta csöndbe.